

Kaupunkien kasvot muutoksessa

TUOMI, TIMO (2005). Kaupunkikuvan muutokset. Suomalaisen kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 1046. 224 s. SKS, Helsinki.

Timo Tuomi käsittelee taidehistorian – sekä kaupunki- ja arkkitehtuurin historian – alan väitöskirjassaan eräiden suomalaisten kaupunkien suunnitelmien ja todellisuuden kohtaamista sodanjälkeisessä Suomessa. Tutkimus on kiinnostava myös meidän maantieteilijäin kannalta.

Menemättä syvällisemmin siihen, millaisia taidehistorian tieteenalan ansioita työstä voidaan havaita, haluan tarkastella teosta puhtaasti sen kaupunkisuunnittelua ja -rakentamista koskevan informaation kannalta. Kaupunkihistoriaa ja -kehitystä koskevia teoksia julkaistaan suhteellisen säännöllisesti. Niiden yleissanoma tuntuu olevan se, ettei suomalainen kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelu ole saavuttanut aivan sitä tasoa, jota maamme arkkitehtuuriperinteet edellyttäisivät – erityisesti kun siirrytään tarkastelemaan suunnitelmien sijaan käytännön toteutuksia.

Tutkimuksen rakenne noudattaa verrattain perinteistä akateemisen tutkielman jäsenystä. Aluksi esitellään tutkimusaihe ja rajataan tarkastelun kohde. Varsinainen tutkimusongelma esitellään, kuin varkain, sivulla 11. Tuomi pyrkii ”rajatusti vastaamaan kysymykseen, millaisia kaupunkikuvallisia päämääriä suunnittelijoilla oli keskustojen suhteen ja miten niitä perusteltiin.” Koko loppu kirja onkin yhtä suurta vastausta asetettuun kysymykseen. Menettely on perusteltu kahdesta syystä. Ensinnäkin Tuomen asettama kysymys on laaja – huolimatta siitä, että tutkimuksessa on tietty aikarajaus ja esimerkkikaupunkien lukumäärä on maltillinen. Toiseksi kysymys on tärkeä. Vaikka Tuomen aineiston ytimen muodostavat nykyisyydestä katsottuna ”historialliset” suunnitelmat ja asiakirjat, niin asetettuun kysymykseen voisi etsiä vastausta myös aivan viimeaikaisen kehityskulujen valossa. Oiva jatkotutkimuksen aihe vaikkapa kaupunkimaantieteen alalle.

Seuraavissa luvuissa käsitellään alan käsitteitä ja ihanteita sekä alan kehitystä Yhdysvalloissa ja Ruotsissa. Erytysen mielenkiintoista on, että tieteellisessä tutkimuksessa voidaan puhua ”ihanteiden” tutkimuksesta. Miletoksen klassisesta kaupunkimallista tässä(kin) teoksessa lähdetään liikkeelle. Taide- ja kaupunkirakentamisen historian tutkimuksessa lähestymistapa edustanee alan traditiota; asetelma on ehkä meille maantieteilijöille vieraampi. Yhdysvallat ja Ruotsi asettuvat luonteviksi vertailukohdeiksi. Amerikkalaisen kaupunkisuunnittelun lähtökohdat loivat pitkälti sen viitekehyksen, jonka perusteella ajateltiin suomalaisiakin (suur)kaupunkeja suunniteltavan. Ruotsalaisen kaupunkisuunnitteluperinteen tarkastelu puolestaan tuo alan keskusteluun mukavan lisän. Sitä ei ole meikäläisissä oloissa liiemmin pohdiskeltu.

Tuomi kertoo keskeiset kaupunkisuunnittelun lähtökohdat ja teemat. Suunnitteluihanteiden osalta käsittely on hyvin rytmitettyä ja tuo lukijan lähelle – usein aika puuduttavaakin – aihepiiriä. Olisiko Tuomi voinut parilla virkkeellä kenties liikuttaa alan kehitystä lähemmäs nykyaikaa? Pieni yksityiskohta liittyy esimerkiksi suljettua (umpikortteleita) ja avointa (avokortteleita) kaupunkitilaa koskevaan keskusteluun. Varhaisten modernistien vastustaessa umpikortteleiden muodostamaa suljettua tilarakennetta he ryhtyivät laatimaan avoimempia kaupunkitiloja – niitä, joista Suomessakin on saatu nauttia 1970-luvun modernin lähiörakentamisen osalta. Nykyisin puolestaan vaikuttaisi siltä, että umpikorttelit olisivat tulossa uudelleen muotiin. Millaisen tulkinnan taidehistorioitsija olisi tästä aiheesta tehnyt?

Toinen mielenkiintoinen arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun kehitystä kuvaava teema liittyy 1920–30-lukujen

tavoitteisiin alan ”tieteellisyyden” lisäämisestä. Tuomi käy kirjassaan läpi erilaisten luonnontieteiden – erityisesti biologian ja anatomian – kielikuvista haettuja tieteellisyyttä korostavia aiheita. Onneksi tämä ”anatomia-arkkitehtuurin” kausi on jäänyt lyhyeksi ja tilalle nousivat uudenlaiset haasteet liikenne-, lähiö- sekä tilasuunnittelusta. Toki niissäkin luonnon ja luonnontieteen metaforat ovat Tuomen esittämällä tavalla mukana, mutta varsinaiseksi tuon ajan tutkimusaiheeksi asetettu kaupunkien kasvuun vastaaminen sekä kaupungin sisäisten toiminnallisten sektoreiden kehitys.

Näiden tausta-asettelujen jälkeen siirrytään tutkimuksen empiiriseen osaan. Siinä pääosaan nousevat – jo monissa muissakin tutkimuksissa esitellyt – näkökulmat Helsingin kaupunkisuunnittelun sodanjälkeisistä tavoitteista. Funkkisen, kasvavan pääkaupungin keskustauidustukset sekä Alvar Aalto näyttävät olevan tämänkin tutkimuksen pääpukarit. Toinen pääkohde Lahti onkin sitten mielenkiintoisempi tuttavuus. Lahden valinta tutkimuskohteeksi johtunee Tuomen omasta Lahti-kokemuksesta ja -tietoisuudesta, jonka syvällisyys välittyy hyvin lukijalle.

Helsingin ja Lahden tapausten lisäksi Tuomi nostaa vielä esille kolme muuta tarkastelukohdetta: toisessa maailmansodassa maan tasalle pommitetun Oulun, puukaupunki Joensuun sekä aikanaan uusimpia kaupunkiihanteita edustaneen Tapiolan. Näiden case-tutkimusten osuus jää vaatimattommaksi ja on luonteeltaan toteavaa – vaikka ei silkkaa sivuntäytettä. Tapausten asema koko tutkimuksen kannalta on kuitenkin hieman epäselvä, vaikka ne tuovatkin lisätietoa kaupunkien kehityskulusta sodanjälkeisen jälleerakentamisen näyttämöillä.

Kirja päättyy synteisiin kaupunkisuunnittelun tavoitteiden ja ihanteiden kokonaiskuvasta, jossa Tuomi pyrkii vielä tiivistämään tutkimuksen vastauksen asetettuun kysymykseen:

Useimpien suomalaisten kaupunkien keskustoissa modernismin kaupunkisuunnittelun mukainen toiminnallinen jako ei toteutunut, vaan asuminen pysyi keskustassa ihanteista huolimatta. Toimintojen erottaminen toisistaan kansainvälisten periaatteiden mukaan ei ollut realismia puu- eikä kivikaupungeissakaan. (s. 201) [...] Suunnitteluperiaatteet muuttuivat kuitenkin nopeammin kuin oletettu tulevaisuus tuli todellisuudeksi. Muistoksi toista ajasta meille on jäänyt [...] Lahden katunäkymä ja useat muut samankaltaiset, jotka tekevät kaupungeista näkökulmasta riippuen joko rikkinaisia tai monipuolisia. (s. 205)

Kaikkiaan Tuomen teos on sujuvasti kirjoitettu ja kaikki loppuviitteet lukien se tarjoaa arvokasta ja ajantasaista tietoa. Kuvat, kaavakartat ja muu illustraatioaineisto ovat näissä teoksissa aina huolellisesti laadittua. Niistä saa myös hyvää lisämateriaalia esimerkiksi luentoaineistoihin. Tällaisia perustutkimusta edustavia töitä on mukava säilöä kirjahyllyssä ja ottaa aina joskus lehteiltäväksi.

TOPIANTTI ÄIKÄS

*Maantieteen laitos,
Oulun yliopisto*